

Warszawa, 3 kwietnia 2014 r.

KMP.571.43.2014.MMo

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Zakładzie Karnym w Łowiczu
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (dalej: OPCAT), przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 roku (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 23 - 24 stycznia 2014 roku, do Zakładu Karnego w Łowiczu (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): dr Aleksandra Iwanowska, Marcin Kusy (prawnicy), Dorota Krzysztoń (kryminolog) oraz Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z płk. Robertem Rusieckim - dyrektorem Zakładu;
2. dokonano oglądu pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, cel izolacyjnych, celi zabezpieczających;
3. dokonano oglądu kantyny, łaźni, sal widzeń, kaplicy, ambulatorium, izby chorych oraz magazynu;
4. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;
5. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w szczególności z osobami niepełnosprawnymi fizycznie, osobami w podeszłym wieku, cudzoziemcami oraz z tymczasowo aresztowanymi;

6. zapoznano się z dostępną w jednostce dokumentacją, w tym: aktami wybranych osadzonych, skargami osadzonych, protokołami z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, protokołami z narad kierownictwa.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni pomieszczeń.

Pracownicy Mechanizmu poinformowali kierownictwo Zakładu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in: Zarządzenie Nr 79/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu z dnia 31 sierpnia 2012 roku w sprawie ustalenia Porządku Wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Łowiczu dla tymczasowo aresztowanych oraz zarządzenie wprowadzające zmiany do Zarządzenia Nr 79/2012, Zarządzenie Nr 105/13 Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu z dnia 29 listopada 2013 roku w sprawie ustalenia Porządku Wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Łowiczu dla skazanych oraz zarządzenia wprowadzające zmiany do Zarządzenia Nr 105/13, projekty porządku wewnętrznego z dnia 21 stycznia 2014 roku dla skazanych oraz dla tymczasowo aresztowanych, protokoły z kontroli przeprowadzonych przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Łowiczu, protokoły kontroli przeprowadzonych przez Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Łodzi w 2013 roku, protokoły kontroli przeprowadzonych przez sędziego wizytatora Sądu Okręgowego w Łodzi, informację o strukturze działu penitencjarnego, informację o nagrodach oraz środkach dyscyplinarnych wymierzonych wobec osadzonych w latach 2013 - 2014 do dnia wizytacji, wykaz zdarzeń nadzwyczajnych oraz przypadków samoagresji osadzonych, cennik towarów dostępnych w kantine, jadłospis oraz wykaz diet.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Łowiczu przeznaczony jest dla recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego z oddziałem dla tymczasowo aresztowanych. W ramach jednostki funkcjonuje oddział terapeutyczny przeznaczony dla recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładzie typu zamkniętego uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych. W jednostce mogą przebywać skazani i tymczasowo aresztowani chorzy na cukrzycę insulinozależną.

Pojemność Zakładu wynosi 742 miejsca. Według stanu na dzień 23 stycznia 2014 roku w jednostce faktycznie przebywało 732 osadzonych: 669 skazanych, 47 tymczasowo aresztowanych oraz 16 ukaranych.

Osadzeni w Zakładzie odbywali karę pozbawienia wolności w systemie programowego oddziaływania – 431 osób, zwykłym – 198 osób i terapeutycznym – 45 osób.

Jednostka funkcjonuje w podziale na 2 oddziały penitencjarne:

- OP I, który stanowią 3 oddziały mieszkalne dla kategorii osadzonych R2, niesprofilowanych pozostających w Zakładzie do czasu przeprowadzenia czynności procesowych (P1, P2, M1, M2, Ra), tymczasowo aresztowanych oraz oddział terapeutyczny;
- OP II, który stanowią 3 oddziały mieszkalne dla osadzonych kategorii R2 (wśród nich są osadzeni pracujący na terenie Zakładu i poza nim).

3. Personel

Wśród funkcjonariuszy SW w dziale penitencjarnym zatrudnionych jest: 18 wychowawców pracujących w oddziałach mieszkalnych, 3 psychologów i inspektor. Zatrudniony jest także pracownik cywilny ds. realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (do dnia 31 stycznia 2014 roku). Według informacji przekazanych wizytującym, na jednego wychowawcę (bez oddziału terapeutycznego) przypadało ok 39 osadzonych. Pod opieką psychologa (bez oddziału terapeutycznego) przebywało natomiast ok. 233 osadzonych, co zdaniem wizytujących jest niewystarczające dla zapewnienia właściwej pomocy psychologicznej. Co więcej, instrukcja Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 roku w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (dalej: instrukcja) stanowi, że na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. Mimo, iż w ocenie przedstawicieli Mechanizmu standard ten określa wysoką liczbę osadzonych przypadających na jednego psychologa, należy go przywołać, ponieważ w wizytowanej jednostce nawet wskazane minimum nie jest spełnione. Przy obecnym obciążeniu pracą psychologa niemożliwe wydaje się spełnienie wymogu określonego w § 3 ust. 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1067), iż *psycholog prowadzi badania psychologiczne, udziela pomocy psychologicznej oraz obejmuje skazanych odpowiednimi oddziaływaniami psychokorekcyjnymi lub terapeutycznymi*. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT) – *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca*

w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym (fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP formułują zalecenie zwiększenia obsady psychologicznej w Zakładzie.

W 2013 roku funkcjonariusze Służby Więziennej, zarówno z pionu penitencjarnego, jak i ochrony, wzięli udział w licznych szkoleniach wewnętrznych m.in. z *procedur i sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, na temat rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 listopada 2012 roku zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych*. Spośród nich część zaplanowano także na 2014 rok, m.in. *szkolenie z zasad stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz ich dokumentowania, udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, w zakresie regul minimalnych postępowania z więźniami w odniesieniu do zaleceń Krajowego Mechanizmu Prewencji, rozpoznawania stanu psychofizycznego osadzonego po osadzeniu w ZK z uwzględnieniem czynników zwiększających ryzyko autoagresji oraz instrukcji DGSW w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności*. Na 2014 rok zaplanowano także szkolenia m.in. z *postępowania ze sprawcami i ofiarami przemocy, w zakresie powstawania skarg oraz sposobów przeciwdziałania ich powstawaniu*.

W opinii pracowników Mechanizmu przedstawiona powyżej oferta szkoleń warta jest uznania z uwagi na różnorodny zakres podejmowanych zagadnień.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia, w ocenie przedstawicieli KMP, byłoby objęcie funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi także szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej (w 2103 roku tylko 2 funkcjonariuszy SW odbyło szkolenie w tym zakresie), umiejętności radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, a także praw osób pozbawionych wolności. W tym miejscu warto przywołać Standardy CPT (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej. CPT kładzie także szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej. W przytoczonym uprzednio sprawozdaniu stwierdzono bowiem, że (...)

zdolność do komunikacji interpersonalnej powinna stanowić najważniejszy czynnik w procesie rekrutacji personelu służb egzekwujących przestrzeganie prawa oraz podczas szkolenia powinien zostać położony znaczny nacisk na rozwijanie umiejętności komunikacji interpersonalnej opartych na szacunku dla godności ludzkiej. Posiadanie takich umiejętności często umożliwia funkcjonariuszowi policji lub służb więziennych rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby stać się przyczynkiem do wybuchu przemocy, zaś bardziej ogólnie prowadzi do obniżenia napięcia oraz podniesienia jakości życia w policji oraz zakładach więziennictwa, co przynosi korzyść wszystkim osobom zainteresowanym.

Zgodnie z udzielonymi przedstawicielom Mechanizmu informacjami w 2013 roku w jednostce było prowadzone 1 postępowanie dyscyplinarne przeciwko funkcjonariuszowi Służby Więziennej, który stawiał się do służby w stanie po spożyciu alkoholu. Postępowanie umorzono, a funkcjonariusz odszedł ze służby. W 2014 roku nie prowadzono ww. postępowań.

W 2013 roku administracja Zakładu Karnego w Łowiczu skierowała do Prokuratury Rejonowej w Łowiczu 3 zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przez funkcjonariuszy Służby Więziennej na szkodę osadzonych, spośród których 2 dotyczyły możliwości pobicia osadzonego, a jedno – niedopełnienia obowiązków związanych z obliczeniem kary skazanego. Podjęte przez prokuraturę śledztwa zostały umorzone.

4. Warunki bytowe

Warunki bytowe panujące w jednostce należy określić jako przeciętne. Za wyróżniający się pod względem standardu pomieszczeń można uznać oddział VII. W czasie wizytacji cele mieszkalne w tym oddziale były odnowione i utrzymane w czystości. Ponadto osadzonym udostępnia się kuchenkę pomocniczą, w której osadzeni mogą przygotowywać posiłki. W niej także został wydzielony prysznic do dyspozycji skazanych. W pozostałych oddziałach widoczne były ślady wilgoci i zagrzybienia, które należy usunąć. Najgorsze warunki przedstawiciele KMP stwierdzili w pawilonach A i B, wymagających pilnego, kompleksowego remontu.

W jednostce oprócz cel mieszkalnych wyodrębniono 2 cele izolacyjne i celę zabezpieczającą.

Cele zaadaptowane po świetlicach są 11-osobowe. W dniu wizytacji, w jednej z nich przebywało 16 osadzonych w warunkach znacznego przeludnienia. W rezultacie,

część łóżek stykała się krawędziami, pozbawiając korzystających z nich osadzonych poczucia intymności. Opisana sytuacja nie tylko może budzić dyskomfort osadzonych, ale jest także sprzeczna z Europejskimi Regułami Więziennymi, stanowiącymi, że *pomieszczenia dla więźniów, a w szczególności sypialnie respektują ludzką godność i na ile to możliwe prywatność oraz spełniają wymogi zdrowotne i higieniczne, przy czym właściwą uwagę przykładają się do ich warunków klimatycznych oraz w szczególności objętości kubicznej, rozsądnej powierzchni, oświetlenia, ogrzewania oraz wentylacji* (Reguła 18.1, Rekomendacje Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych [Rec (2006)2]). W ocenie przedstawicieli KMP, pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego, należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób. Podobne stanowisko wyraził CPT, który w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym stwierdził, że *w wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. (...) Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszania i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapelnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji”* [§ 29 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego; CPT/Inf (2001)16].

Zapewnienie osadzonym odpowiednich warunków jest ważne także z perspektywy licznych pozwów w sprawach cywilnych, które toczyły się w związku z przebywaniem w wizytowanej jednostce w warunkach przeludnienia (145 wyroków w 2013 roku oraz 38 spraw w toku).

We wszystkich celach mieszkalnych kąpiki sanitarne są w pełni zabudowane, ale osadzeni mają dostęp jedynie do zimnej wody. Dyrektor poinformował wizytujących, iż w pawilonach, które były remontowane, została podłączona instalacja doprowadzająca ciepłą wodę.

Podniesienia wymaga, iż toalety w celach izolacyjnych nie są osłonięte, przez co osoby z nich korzystające są narażone na widok osób trzecich. Konieczne jest zapewnienie intymności korzystającym z kąpika sanitarnego, na co zwrócił uwagę, w wystąpieniu do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, Zastępcą Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO-700317-II-702/12/MK) Zastępcą RPO podniósł, iż *zgodnie z § 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz § 30 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania w celach mieszkalnych niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące użytkowanie. Obowiązek zapewnienia właściwych standardów w tym zakresie wynika także z zawartych w art. 4 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego zasad wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego, oraz zakazu poniżającego traktowania. (...) W celach jednoosobowych urządzenia sanitarne powinny być osłonięte co najmniej w taki sposób, aby nie było możliwe zobaczenie osadzonego wykonującego czynności intymne w kąpiku sanitarnym, ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer w drzwiach. Odnosząc się do stanowiska przedstawionego przez Zastępcę Rzecznika Praw Obywatelskich, Dyrektor Generalny Służby Więziennej w piśmie z dnia 17 kwietnia 2013 roku podzielił pogląd, iż *spełnienie warunku zapewnienia intymności w warunkach izolacji penitencjarnej uzależnione jest nie tylko od braku fizycznej obecności innych osób podczas korzystania przez osadzonego z urządzeń sanitarnych, ale także ograniczeniem (z wyłączeniem przypadków przewidzianych w obowiązujących przepisach) możliwości jego obserwacji.**

Łóżka piętrowe w wizytowanych celach nie posiadały zabezpieczeń przed wypadnięciem oraz drabinek umożliwiających wejście na górny poziom. W ocenie

przedstawiciele KMP zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka, korzystając z dostępnego, nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego lub próbują na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Uwagę wizytujących zwrócił fakt, iż łóżka nie posiadały podkładów pod materac. Osadzeni, z którymi przedstawiciele KMP rozmawiali podczas oglądu cel, skarżyli się na dolegliwości bólowe pleców, wynikające ze spania na nierównej powierzchni. Ze względu na przerwy w – często zniszczonych - stelażach łóżek, materace „zapadają się”. Pracownicy Mechanizmu zalecają zakup podkładów, nie tylko ze względu na zapewnienie osadzonemu komfortu snu, ale także na wynikający z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 roku w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz.1820) obowiązek wyposażenia w nie łóżek.

Rzeczy osobiste osadzeni przechowują w torbach pod łózkami. Specjalne kontenery zapewniono jedynie osadzonemu zakwaterowanemu w oddziale VII. Przedstawiciele Mechanizmu zwracają uwagę na to, iż warunki w celach powinny być ujednolicone, dlatego należy dążyć do zrównania ich standardu do cel w oddziale terapeutycznym.

Podczas oglądu cel, osadzeni zwracali uwagę wizytujących na zakaz rozwieszania prania. Wyrażając wątpliwości w tym zakresie podczas rozmowy podsumowującej z zastępcami dyrektora Zakładu, przedstawiciele KMP otrzymali informację, iż decyzja o wprowadzeniu zakazu została podjęta w celu przeciwdziałania powstawaniu zagrzybienia w celach. Pracownicy Mechanizmu zostali poinformowani, iż osadzeni celowo rozwieszali prześcieradła, aby pogorszyć warunki bytowe w celach i występować o odszkodowania z tego tytułu. Kierownictwo jednostki dodało, że podczas przeprowadzania kontroli, przedstawiciele Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Łowiczu (dalej: PPIP) dostrzegli zawilgocenie na ścianach, stwierdzili zaduch wynikający z suszenia prania przy zamkniętych drzwiach i zalecili rozwiązanie problemu. Reprezentanci KMP rozumieją względy sanitarne, jednakże osadzeni powinni mieć zapewnione warunki do prania i suszenia swojej odzieży, ponieważ nie wszyscy mają możliwość przekazania ubrań rodzinom podczas widzenia. Również wymiana odzieży w magazynie jest rozwiązaniem niewystarczającym. Co więcej,

w przedstawionym wizytującym protokole kontroli PPIP z dnia 2 października 2013 roku, zawarto uzgodnienie, iż *zawilgocona ściana zostanie poddana odnowieniu*.

W rozmowach z wizytującymi, osadzeni podnosili także zakaz trzepania koców. Przedstawiciele KMP nie znajdują uzasadnienia dla wprowadzonego zakazu, a osoby przebywające w jednostce powinni mieć umożliwione czyszczenie koców także we wskazanej wyżej formie. Wyjaśnieniem podanym przez kierownictwo jednostki była ucieczka osadzonego z innej jednostki przy użyciu koca.

Cela zabezpieczająca posiada monitorowany przedsionek i spełnia wymagania określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 roku w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 638). Analiza nagrania z zastosowania środków przymusu bezpośredniego wykazała, że obraz i dźwięk z kamery w przedsionku jest niewyraźny, a pole maskujące nie obejmuje całego obszaru miski ustępowej. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają dokonanie przeglądu urządzenia monitorującego.

Na każde 2 oddziały mieszkalne przypada plac spacerowy, którego powierzchnia jest odpowiednio duża do wydzielenia miejsca do palenia wyrobów tytoniowych z zachowaniem strefy wolnej od dymu. Place spacerowe wyposażone są w ławki, jednak zdaniem wizytujących brakuje podstawowych sprzętów do ćwiczeń na świeżym powietrzu. Uwagę wizytujących zwróciła także niewielka powierzchnia zadaszeń chroniących osoby spacerujące przed opadami atmosferycznymi.

Monitoringiem w jednostce objęte są cele izolacyjne, 2 izby chorych, cela zabezpieczająca oraz korytarze.

W jednostce znajdują się 3 łaźnie ogólne usytuowane w łącznikach między oddziałami oraz łaźnia dla osób niepełnosprawnych. Każda z łaźni ogólnych posiada 16 stanowisk (po 4 stanowiska odgródzone ścianką), a w 2 z nich wyodrębniono stanowisko dla osoby o obniżonej sprawności fizycznej. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, należy zapewnić kąpiącym się realizację prawa do intymności poprzez zamontowanie przegród w łaźniach. Również Centralny Zarząd Służby Więziennej w piśmie z dnia 15 marca 2010 roku o sygnaturze BPR-0510/932/10/Z-1 poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, iż przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko-Inwestycyjnego w toku prowadzonych kontroli zwracają uwagę na konieczność wykonywania w łaźniach ścianek między poszczególnymi stanowiskami.

Kąpiel osadzonych odbywa się raz w tygodniu (osoby zatrudnione mogą korzystać z łaźni także po pracy), co stanowi minimum określone w normach krajowych. Warto

w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguł Więziennych, każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic, jeśli to możliwe, codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (a w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny. Można także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica, zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji, ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu, był oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 roku, Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Przedstawiciele Mechanizmu również stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny w związku z czym zalecane jest zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych w oddziałach I i II. Należy wskazać, iż w piśmie z dnia 10 września 2013 roku o sygnaturze D-072-232/13 skierowanym do dyrektora Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” także dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny dostrzegł konieczność zwiększenia liczby kąpieli dla osadzonych.

Osadzeni posiadający środki finansowe 3 razy w miesiącu mogą dokonywać zakupów artykułów dopuszczonych do sprzedaży w jednostce. Zakupy realizowane są w formie bezgotówkowej podczas bezpośrednich wizyt osadzonych w kantynie. Kantyna realizuje także indywidualne zamówienia osadzonych. Zgodnie z porządkiem wewnętrznym dopuszcza się do sprzedaży środki farmaceutyczne (rozdział XIII, pkt 7). Zastrzeżenia przedstawicieli Mechanizmu wzbudził fakt, iż osoby dokonujące zakupów nie mają możliwości zapoznania się z cenami sprzedawanych w kantynie artykułów. W związku z powyższym, pracownicy KMP zalecają wywieszenie cennika obok kantyny oraz w ogólnodostępnych miejscach w oddziałach mieszkalnych.

Podczas rozmów z wizytującymi, osadzeni zwracali uwagę na brak możliwości zakupu wkładów do papierosów elektronicznych. Z względu na zakaz przekazywania wkładów w paczkach, osoby przebywające w jednostce są pozbawione możliwości korzystania z alternatywnych sposobów zaspokojenia głodu nikotynowego. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają zaopatrzenie kantyny we wkłady do e-papierosów. Podobnie w krzyżówki, na których brak wskazywali również osadzeni.

W Zakładzie oprócz diety podstawowej funkcjonuje 11 innych diet, w tym dieta wyznaniowa bezwieprzowa. Z analizy jadłospisów na dni 20-24 stycznia 2014 roku wynika, iż wprowadzone zostały oszczędności określone w § 5 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 roku w sprawie określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633 ze zm.), tj. oszczędności stawek dziennych w wysokości do 20%. W związku z przekazaną wizytującym notatką, z której wynika, iż oszczędności te zostały wprowadzone decyzją dyrektora Zakładu z dnia 3 stycznia 2014 roku, proszę o informację, na jaki okres oraz z jakich względów decyzja ta została wydana.

Podczas rozmów z wizytującymi, osadzeni podnosili, iż udostępniane w widocznym miejscu jadłospisy nie zawierają informacji o gramaturze posiłków, w związku z czym niemożliwe jest sprawdzenie, czy wydawane porcje odpowiadają normom. Przedstawiciele KMP zalecają uzupełnienie jadłospisów o wskazaną wyżej kwestię.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziła informacja o tym, iż kolacja wydawana jest o godzinie 15:30 (choć według porządku wewnętrznego o 16:00-16:30). Zdaniem przedstawicieli KMP tak wczesna pora niesie – zwłaszcza w lecie - ryzyko zepsucia się produktów spożywczych do czasu zjedzenia posiłku, co prowadzić może do zatrucia lub konieczności wyrzucenia jedzenia. W związku z powyższym, pracownicy Mechanizmu poddają pod rozagę zmianę godziny wydawania kolacji.

Według informacji przekazanej wizytującym, planuje się docieplenie pawilonów mieszkalnych: I-IV oraz części magazynowo – warsztatowej, wymianę obu drzwi wejściowych w pawilonach I, III i IV oraz drzwi wejściowych frontowych w pawilonie II, jak również wymianę stolarki okiennej w części magazynowo – warsztatowej.

4a. Dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową

Podsumowując uwagi dotyczące warunków bytowych w jednostce należy zauważyć, iż nie jest ona w pełni dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jak wspomniano, zapewnione są stanowiska w łaźni dla osób o obniżonej sprawności ruchowej, jednak w czasie wizytacji Zakład nie dysponował ani jedną celą całkowicie przystosowaną do potrzeb osób niepełnosprawnych. Izby chorych (3 cele) w oddziale I posiadają elementy wyposażenia ułatwiające funkcjonowanie osobom z niepełnosprawnością, czyli uchwyty i poręcze w kąciu sanitarnym oraz poszerzone do

100 cm drzwi do kącika, podobnie po 1 celi w oddziale IV i VI. Jednakże do pawilonów mieszkalnych, jak również pawilonu, w którym znajduje się ambulatorium prowadzą schody bez podjazdu. Ten sam problem dotyczy również sal widzeń. W związku z powyższym należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 roku przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 roku Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 roku w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury Zakładu do potrzeby osoby z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach.

5. Traktowanie

Przedstawiciele KMP nie odebrali żadnych sygnałów świadczących o poniżającym lub niewłaściwym traktowaniu osadzonych przez funkcjonariuszy Służby Więziennej. Atmosferę panującą w oddziałach ocenili jako dobrą. Jednakże wizytujący zostali poinformowani przez osadzonych o tym, iż zdarzają się przypadki zwracania się do nich per „ty” lub po nazwisku. Informacje uzyskane od skazanych i tymczasowo aresztowanych potwierdziło nagranie z zastosowania środków przymusu bezpośredniego (np. dnia 17 stycznia tuż po umieszczeniu w celi zabezpieczającej, funkcjonariusz Służby Więziennej powiedział: „nie odzywaj się”, „możesz spać, Twój wybór”). Ponadto

podczas dokonywania oglądu w pawilonie E, wizytujący byli świadkami zwracania się do osadzonego po nazwisku. Pracownicy Mechanizmu przypominają, iż konieczne jest zobowiązanie pracowników jednostki do zachowania formy grzecznościowej „pan”. Zgodnie z Regułą 75 Europejskich Reguł Więziennych [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych] *personel zachowuje się cały czas i wykonuje swoje obowiązki w taki sposób by oddziaływać na więźniów dobrym przykładem i wzbudzać ich respekt.*

Większość rozmówców wskazała, iż wychowawcy są dostępni i udzielają pomocy w rozwiązaniu zgłoszonych im problemów. Jako wykazujące się zaangażowaniem zostały ocenione wychowawczynie. Jedyne niepocholebne wrażenia na temat wychowawców przekazywali osadzeni z oddziału E, jednak nie było to regułą. Osoby przebywające w czasie wizytacji w celach przejściowych potwierdziły, iż podczas przeprowadzonych z nimi rozmów wstępnych wychowawcy w zrozumiwały sposób przekazali informacje o przysługujących im prawach, ciężących na nich obowiązkach oraz zasadach funkcjonowania w wizytowanej jednostce. Jednak część osadzonych wskazywała na otrzymanie jedynie lakonicznych informacji dotyczących zachowania bezpieczeństwa w Zakładzie.

W rozmowach indywidualnych oraz grupowych, podczas oglądu cel, osoby o obniżonej sprawności ruchowej, zwłaszcza poruszające się o kulach, podnosiły, iż częstokroć są pospieszane przez funkcjonariuszy Służby Więziennej np. w drodze do łaźni. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 kkw.

Co więcej, osadzeni poruszający się o kulach zwracali uwagę, że nie mogą skorzystać ze specjalnych stanowisk prysznicowych, dostosowanych do ich potrzeb, ponieważ zajmowane są przez pełnosprawnych osadzonych, na co personel Zakładu nie reaguje. W związku z powyższym przedstawiciele KMP przypominają o konieczności zapewnienia odpowiednich warunków odbywania kary pozbawienia wolności osobom z niepełnosprawnością ruchową, m.in. poprzez zapewnienie dostępności przystosowanych stanowisk prysznicowych.

W 2013 roku do jednostki wpłynęły 202 skargi dotyczące spraw osadzonych, podejmujące głównie kwestie traktowania osób przebywających w jednostce przez funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników Zakładu (72 skargi zawierające 81 zarzutów, wśród których przeważało niewłaściwe traktowanie, zaniechanie określonego działania oraz agresja werbalna), opieki zdrowotnej (43 skargi zawierające 50 zarzutów, dotyczących zwłaszcza niewłaściwego leczenia), warunków bytowych (41 skarg, zawierających 65 zarzutów, przeważnie dotyczących wyżywienia) oraz sposobów realizacji widzeń i rozmów telefonicznych (28 skarg, w przeważającej ilości dotyczące możliwości skorzystania z telefonu). Rozpatrzono 179 z nich, spośród których 1 została uznana za zasadną, 137 zostało uznanych za bezzasadną, a 41 załatwiono w inny sposób (w tym 9 pozostało bez rozpoznania). Skarga uznana za zasadną dotyczyła braku przyjęcia przez kierownika ambulatorium, w związku z czym została przeprowadzona rozmowa dyscyplinująca, w której zwrócono uwagę na konieczność respektowania przepisów. Na ogólną liczbę skarg miał wpływ fakt, iż 3 osadzonych złożyło po 10 i więcej skarg. W jednym przypadku skazany złożył ich 24. Ponadto dwie skargi zostały podpisane przez grupę osadzonych, jedna – 12-osobową, druga – 17-osobową, które w celu wyjaśnienia zostały rozbite na pojedyncze skargi.

W 2014 roku do dnia wizytacji wpłynęły 3 skargi dotyczące wyżywienia, niewłaściwej opieki medycznej oraz sporządzenia wniosku o wymierzenie kary dyscyplinarnej.

Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym w 2013 roku w Zakładzie miało miejsce 15 zdarzeń nadzwyczajnych: 8 ujawnień na terenie jednostki organizacyjnej przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego, 4 samowolne oddalenia się osoby pozbawionej wolności w trakcie pobytu poza terenem jednostki organizacyjnej w systemie bez konwojenta, 1 przypadek znęcania się nad osadzonym, 1 napaść na funkcjonariusza lub pracownika poza służbą, 1 przypadek prowadzenia na terenie jednostki organizacyjnej czynności w zakresie przeszukania funkcjonariusza lub pracownika przez organy Policji, ABW, SG, CBA lub innego uprawnionego organu albo jego zatrzymanie przez te organy. W 2014 roku do dnia wizytacji miało miejsce przypadek ujawnienia na terenie jednostki organizacyjnej przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego.

W okresie od 1 stycznia 2013 roku do dnia wizytacji w jednostce odnotowano 16 przypadków zachowań autoagresywnych: 11 samouszkodzeń o charakterze instrumentalnym, 3 samouszkodzenia o charakterze emocjonalnym oraz 2 o innym

uwarunkowaniu (samouszkodzenie wynikające z przebiegu abstynencyjnego zespołu alkoholowego, samouszkodzenie o nieustalonym charakterze, które mogło wynikać z zaburzeń osobowości).

Przedstawiciel KMP zapoznał się z nagraniem oraz dokumentacją z zastosowania środków przymusu bezpośredniego w jednostce wobec (*dane usunięto*) w dniach 17 - 19 stycznia 2014 roku. W celu przeciwdziałania niszczeniu mienia i czynnościom zmierzającym do autoagresji użyto siły fizycznej, pasa obezwładniającego jednoczęściowego, kasku zabezpieczającego i celi zabezpieczającej. Z notatki służbowej wynika, iż powodem zastosowania środka było dokonywanie przez osadzonego uszkodzeń w celi izolacyjnej oraz groźba, że *zrobi sobie krzywdę*. Udostępnione wizytującym nagranie nie obejmowało filmu z kamery ręcznej, co uniemożliwia dokonanie oceny zachowania skazanego podczas interwencji funkcjonariuszy Służby Więziennej. Kamera ta była wykorzystywana, co widać na nagraniu z celi zabezpieczającej. Uwagę przedstawiciela Mechanizmu wzbudził także fakt, iż przed opuszczeniem celi zabezpieczającej, osadzonemu założono pas jednoczęściowy. Osadzony był spokojny, więc jego zachowanie nie stanowiło przesłanki do zastosowania kolejnego środka przymusu bezpośredniego. W związku z powyższym przedstawiciele KMP proszą o wyjaśnienie decyzji o jego użyciu, a także rozbieżności między informacją udzieloną osadzonemu *na konsultację musisz jechać* (w Łowiczu) a zawartą w notatce, iż *osadzonego doprowadzono do lekarza ZRM w ambulatorium o/I*. Pracownicy KMP proszą również o przedstawienie nagrania z kamery ręcznej wykorzystywanej przed wprowadzeniem i po opuszczeniu przez osadzonego celi zabezpieczającej.

Podczas rozmów indywidualnych, osoby starsze i z obniżoną sprawnością fizyczną wskazywały na dolegliwości związane z przebywaniem w celi z osobami młodszymi lub reprezentującymi podkulturę więzienną. Osadzeni wskazywali m.in. na konieczność wykonywania dodatkowych obowiązków i czekania w kolejce przy odbieraniu posiłku. Wobec tego, przedstawiciele Mechanizmu zwracają się do dyrektora Zakładu z prośbą o weryfikację przedstawionych sygnałów oraz zapewnienie poczucia bezpieczeństwa osobom starszym i niesprawnym np. poruszającym się o kuli.

Wizytujący odebrali także sygnały świadczące o dominacji osób tzw. grypsujących, zwłaszcza w zakresie korzystania z aparatów telefonicznych, czy przydzielaniu obowiązków w celi. Przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora Zakładu z prośbą o zweryfikowanie przedstawionego zagadnienia oraz wyeliminowanie ewentualnych nieprawidłowości.

W 2014 roku nie odnotowano wyroków zasądających odszkodowanie lub zadośćuczynienie od Skarbu Państwa Zakładu Karnego w Łowiczu w sprawach cywilnych z powództwa osadzonych.

6. Dyscyplinowanie

Z udostępnionych przedstawicielom KMP danych wynika, iż w okresie od 1 stycznia 2013 roku do 23 stycznia 2014 roku osadzonym udzielono 3499 nagród i 277 ulg. Wśród najczęściej przyznawanych nagród wskazać należy zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej – dla 1847 osadzonych (w tym 133 tymczasowo aresztowanych), pochwałę – dla 479 skazanych, zezwolenie na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozoru – dla 435 skazanych, zezwolenie na dodatkowe widzenie – dla 342 skazanych. Najczęściej udzielaną ulgą było zezwolenie na dodatkowe widzenie – 141 skazanych, zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej – dla 103 skazanych. Na uwagę zasługuje również liczba przyznanych osadzonym nagród o charakterze wolnościowym, tj. zezwolenia na widzenie bez dozoru poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub godną zaufania, na okres nieprzekraczający jednorazowo 30 godzin – 82 przypadki, a także zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni – 36 przypadków.

W analizowanym okresie wymierzono 722 kary, w tym najczęściej: naganę – 403 przypadki, udzielenie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres do 3 miesięcy – 95 przypadków oraz pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych, na okres do 3 miesięcy – 94 przypadki. Karę w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do 14 dni wymierzono 2 razy, a umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do 28 dni – 37 razy.

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych dotyczących omawianego obszaru. Z analizy monitoringu z zastosowania środka przymusu bezpośredniego pana (*dane usunięto*) wynika jednak, iż nie zgadzał się z karą w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej. Przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora Zakładu z pytaniem, czy po opuszczeniu celi zabezpieczającej, osadzony odwoływał się od wymierzonej kary.

7. Prawo do informacji

Dokumentami regulującymi zasady funkcjonowania osadzonych w jednostce są: Zarządzenie Nr 79/2012 Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu z dnia 31 sierpnia 2012 roku w sprawie ustalenia Porządku Wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Łowiczu dla

tymczasowo aresztowanych wraz z zarządzeniami wprowadzającymi zmiany oraz Zarządzenie Nr 105/13 Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu z dnia 29 listopada 2013 roku w sprawie ustalenia Porządku Wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Łowiczu dla skazanych. Przedstawicielom KMP przekazano także projekt porządków wewnętrznych z dnia 24 stycznia 2014 roku, które stanowią jednolity tekst dla dokumentu regulującego zasady funkcjonowania skazanych oraz tymczasowo aresztowanych. Zastrzeżenia wizytujących zbudził fakt, iż kopie porządku wewnętrznego nie były dostępne w każdej celi, co przedstawiciele KMP zalecają uzupełnić, zwłaszcza w celach przejściowych.

W bibliotece Zakładu dostępne były tłumaczenia regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania na język angielski, niemiecki oraz rosyjski, kodeksy, jak również Orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W ogólnodostępnych miejscach są wywieszane adresy instytucji stojących na straży praw człowieka.

Z informacji przekazanych od osadzonych oraz udostępnionych pracownikom KMP treści komunikatów transmitowanych za pośrednictwem radiowęzła nie wynika, aby w jednostce upowszechniana była wiedza z zakresu prawnych skutków orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Potrzeba informowania osadzonych w tym zakresie została zauważona przez sam Trybunał Konstytucyjny. W wyniku prowadzonej przez Rzecznika Praw Obywatelskich korespondencji na ten temat otrzymano informację, iż powyższa kwestia jest przedmiotem coraz liczniejszej korespondencji od osób osadzonych w zakładach karnych lub przebywających w aresztach śledczych. W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny podjął starania, aby – w przypadku rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego osób pozbawionych wolności lub tymczasowo aresztowanych – przygotować stosowną informację o danym wyroku i jego (prawnych oraz praktycznych) skutkach, a następnie, we współpracy z odpowiednimi organami Służby Więziennej, przekazywać zainteresowanym. Warto podkreślić, iż powyższa działalność edukacyjna powinna stanowić jeden z podstawowych elementów pracy penitencjarnej służącej m.in. kształtowaniu świadomości oraz zapewnianiu osadzonym dostępu do elementarnej informacji w zakresie ich sytuacji prawnej. Dobrym sposobem upowszechniania wiedzy na ich temat byłoby tworzenie tematycznych audycji emitowanych przez radiowęzeł.

Z informacji przekazanych wizytującym przez osadzonych wynika, iż nie otrzymują oni pisemnej odpowiedzi na prośby i wnioski, które nie są załatwiane bezpośrednio przy zgłoszeniu. Podnosili, iż odpowiedź jest udzielana za pośrednictwem wychowawcy, często

dopiero w momencie, gdy jest o nią zapytany. Przedstawiciele KMP przypominają § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 13 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r., poz. 647 j.t.), zgodnie z którym *organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby jest obowiązany zawiadomić pisemnie wnoszącego wniosek, skargę lub prośbę o sposobie ich załatwienia*. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja, kiedy prośby i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym i są załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§ 9 ust. 2 ww. rozporządzenia). Pogląd ten podzielił CZSW, w piśmie BPR(s)-0510/1445/3/11, skierowanym do Rzecznika Praw Obywatelskich. W związku z powyższym przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich prośb, wniosków i skarg.

8. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym

Na każdym oddziale półotwartym (oddziały mieszkalne III-VI) dostępne są po 4 aparaty telefoniczne, z których korzystanie regulują sami osadzeni. Zgodnie z porządkiem wewnętrznym dla skazanych, osadzeni mogą korzystać z aparatów w godzinach otwarcia cel (rozdział XVII, pkt 1b). Osadzeni przebywający w oddziałach I-II oraz izbach chorych, mogą korzystać z aparatów samoinkasujących w godzinach 14:00-17:00, nie więcej niż raz dziennie, nie dłużej niż 5 minut (pkt 1a). Natomiast osadzeni niesprofilowani, zakwaterowani w oddziałach III-IV, muszą zgłosić chęć rozmowy oddziałowemu, a realizowanie rozmów telefonicznych następuje zgodnie z planem zatwierdzonym przez kierującego OP (pkt 2).

Podczas rozmów z wizytującymi, osadzeni przebywający w pawilonie B, wskazali na dyskomfort związany z obecnością funkcjonariusza Służby Więziennej podczas rozmów telefonicznych z adwokatem. Przedstawiciele KMP zaznaczają, iż rozmowy z obrońcą powinny odbywać się z zachowaniem poufności, czemu przeczy bliska odległość pracownika jednostki od aparatu telefonicznego. Pracownicy Mechanizmu zalecają zaprzestanie opisanej praktyki, która narusza tajemnicę adwokacką.

Zgodnie z Zarządzeniem nr 59/13 Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu z dnia 1 lipca 2013 roku w sprawie zmiany Porządku Wewnętrznego Zakładu Karnego w Łowiczu dla skazanych, wprowadzającym zmiany do rozdziału XI porządku wewnętrznego, widzenia skazanych odbywają się od piątku do niedzieli w godzinach

08:30 - 15:30 (z wyjątkiem ostatniej niedzieli miesiąca), a widzenia w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej w godzinach 08:30 - 10:00, 10:30 - 12:00, 13:30 - 15:00, 14:30 - 16:00 (pkt 1.1). Wskazany dokument zawiera także katalog świąt, w które widzenia realizowane są niezależnie od dni wskazanych powyżej m.in. w Święto Trzech Króli, II dzień Wielkanocy, II dzień Bożego Narodzenia (pkt 1.3). Widzenia tymczasowo aresztowanych organizowane są na podstawie Zarządzenia nr 60/13 Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu w sprawie zmiany Porządku Wewnętrznego Zakładu Karnego w Łowiczu dla tymczasowo aresztowanych, w środy oraz ostatnią niedzielę miesiąca w godzinach 08:30 - 15:30 oraz w określone święta.

Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają możliwość realizowania prawa do odwiedzin na świeżym powietrzu w wyznaczonym miejscu na terenie Zakładu.

Kompleks sal widzeń wyodrębniony został w oddzielnym budynku. W przedsionku znajdują się 4 stanowiska do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą. Zastrzeżenia wizytujących wzbudziła niewielka przestrzeń pozostająca między ścianą a krzesłem dla osoby odwiedzającej, uniemożliwiająca swobodną rozmowę podczas przemieszczania się innych osób oraz swobodne przejście. Dalszą część zajmuje sala do widzeń ogólnych w obecności osoby dozorującej z 12 stolikami umożliwiającymi bezpośredni kontakt, z dostępem do kantyny. W sali tej wyodrębniony został kącik dla dzieci. Za ścianką działową wydzielone są 2 stanowiska do odwiedzin bez osoby dozorującej, a w dalszej części – kolejne 6 stanowisk. Zastrzeżenia przedstawicieli KMP budzi rozwiązanie przyjęte w jednostce, ponieważ w pierwszej części sali do widzeń bezdozorowych, osoba odwiedzająca jest w zasięgu wzroku funkcjonariusza SW pozostającego w sali widzeń dozorowych, co może budzić uczucie dyskomfortu oraz wątpliwości, czy rozmowa nie jest słyszana przez funkcjonariusza Służby Więziennej. W tej części sali widzeń odbywają się także spotkania z adwokatem, co może naruszać poufność rozmowy. Zgodnie z art. 8 § 3 kkw *skazany pozbawiony wolności może porozumiewać się ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym podczas nieobecności innych osób, a rozmowy z tymi osobami w trakcie widzeń i rozmowy telefoniczne nie podlegają kontroli*. Co więcej, w części przeznaczony do widzeń bezdozorowych umieszczona jest kamera. Chociaż – zgodnie z oświadczeniem dyrektora Zakładu – jest ona wyłączona, może budzić niepewność, czy rzeczywiście rozmowa nie jest kontrolowana. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają przesłonięcie

kamery oraz zapewnienie intymności rozmowy osadzonym i osobom odwiedzającym podczas widzeń bez osoby dozorującej i spotkań z adwokatem.

Warto zaznaczyć, iż jednostka dysponuje pomieszczeniem do realizacji nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 kkw., tj. widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Pomieszczenie to wyposażone jest w kanapę, stolik i krzesła, komplet pościeli, ręczniki oraz łazienkę z muszlą ustępową, bidetem i umywalką.

Wątpliwości wizytujących wzbudziły sygnały przekazywane przez osadzonych dotyczące praktyki stosowanej wobec osób wpisywanych na listę odwiedzających. W Zakładzie funkcjonuje bowiem zasada, iż przed spotkaniem z osadzonymi, osoby spoza rodziny mają obowiązek spotkania się z wychowawcą w celu zapoznania i weryfikacji, na ile są związane z osobami pozbawionymi wolności. Osadzeni oświadczyli, iż z uwagi na brak czasu niemożliwe jest przeprowadzenie rozmowy bezpośrednio przed widzeniem, w związku z czym osoba odwiedzająca musi przyjechać ponownie. Wskazana praktyka nie znajduje umocowania w obowiązujących przepisach, w związku z powyższym należy ją wyeliminować. Regulujący kwestię spotkań osadzonych z osobami spoza rodziny art. 105a § 4 kkw statuuje, iż *widzenie z osobą niebędącą członkiem rodziny lub inną osobą bliską skazany może otrzymać za zezwoleniem dyrektora zakładu karnego*, nie wprowadzając w tym zakresie żadnych obostrzeń.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę zdrowotną nad osadzonymi w Zakładzie sprawują zatrudnieni na umowy kontraktowe lekarze podstawowej opieki zdrowotnej - 5 lekarzy, lekarz dentysta zatrudniony w pełnym wymiarze godzin (funkcjonariusz SW) oraz lekarze specjalności zatrudnieni w niepełnym wymiarze godzin na etatach cywilnych lub na innych zasadach: psychiatra, dermatolog, ortopeda, neurolog, lekarz medycyny pracy, laryngolog. Ponadto zatrudniony jest średni personel medyczny w pełnym wymiarze godzin – 7 pielęgniarek (funkcjonariusze SW) oraz 1 pielęgniarka na etacie cywilnym.

Przyjęcia lekarzy ambulatorium Zakładu realizowane są od poniedziałku do czwartku, co szczegółowo reguluje porządek wewnętrzny. Podobnie jak godziny pracy specjalistów, którzy oprócz neurologa przyjmującego w zależności od zgłoszeń osadzonych, mają przypisany jeden dzień tygodnia na wizyty.

W jednostce funkcjonuje ambulatorium znajdujące się w oddziale mieszkalnym I, w którym odbywają się przyjęcia lekarskie pacjentów z oddziałów oraz wykonywane są drobne zabiegi pielęgniarskie. W ambulatorium zlokalizowanym w łączniku między

oddziałem IV i V wyodrębniony jest gabinet lekarski dla lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej i specjalistów, gabinet zabiegowy, gabinet stomatologiczny, 2 poczekalnie dla pacjentów i inne pomieszczenia, z których nie korzystają osadzeni.

W Zakładzie wyodrębnione są 2 izby chorych. Stan ich wyposażenia nie wzbudził zastrzeżeń wizytujących, jednakże standard nie w pełni odpowiada obowiązującym przepisom. Żadna z izb chorych nie jest bowiem dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz nie ma w nich dostępu do ciepłej wody. Zgodnie załącznikiem nr 1 (Szczegółowe wymagania jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia ambulatorium z izbą chorych) do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808; dalej: rozporządzenie dot. podmiotu leczniczego) *w ambulatorium z izbą chorych wyodrębnia się izby chorych, w tym izby chorych dostosowane dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, posiadające wyznaczone miejsce lub pomieszczenie służące do utrzymania higieny osobistej, wyposażone co najmniej w miskę ustępową, umywalkę z ciepłą i zimną wodą.* Biorąc pod uwagę powyższe, pracownicy Mechanizmu zalecają dostosowanie warunków w izbach chorych do obowiązujących w tym zakresie przepisów.

W jednostce funkcjonuje izolotka, która zgodnie z rozporządzeniem dot. podmiotu leczniczego *jest pomieszczeniem służącym do odosobnienia pacjenta chorego na chorobę zakaźną w celu uniemożliwienia przeniesienia czynnika chorobotwórczego na inne osoby,* w którego skład wchodzi *pomieszczenie pobytu pacjenta oraz pomieszczenie higieniczno-sanitarne wyposażone m.in. w natrysk* (§ 10 ust. 1 pkt 2b). W wizytowanym Zakładzie izolotka nie spełnia wspomnianego wyżej wymogu rozporządzenia. Zwrócenia uwagi wymaga także, że zgodnie ze standardami międzynarodowymi *personel medyczny powinien zwrócić szczególną uwagę na konieczność izolowania więźniów podejrzewanych o to, że są nosicielami chorób zakaźnych* (reg. 42.3 pkt f Rekomendacji Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów Rady Europy Europejskie Reguły Więzienne), a w przypadku wykrycia gruźlicy, *zastosowania wszelkich niezbędnych środków w celu zapobieżenia rozprzestrzenianiu się zakażenia* (reg. 41 Rekomendacji Nr R (98)7 Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczącej etycznych i organizacyjnych aspektów opieki zdrowotnej w więzieniu). Nie można natomiast mówić o pełnej izolacji osób chorych, gdy korzystają z tych samych łazni co pozostali osadzeni.

10. Oddziaływania terapeutyczne

Pojemność funkcjonującego w Zakładzie oddziału terapeutycznego wynosi 31 miejsc. Program realizowany jest przez 6 miesięcy, a najbliższy termin przyjęcia do oddziału w dniu wizytacji przypadał na luty 2016 roku. W 2013 roku w oddziale przebywało 96 pacjentów, spośród których 62 ukończyło leczenie, a pozostali kontynuowali je w 2014 roku.

W oddziale oprócz uczestników terapii przebywają tzw. sponsorzy (11 osób), czyli pacjenci, którzy ukończyli terapię i wyrażają chęć pracy w oddziale z nowoprzybyłymi.

Program terapeutyczny składa się z 3 etapów: etap wstępny, podczas którego pacjent zdobywa wiedzę na temat choroby, jej objawów, mechanizmów oraz zjawisk towarzyszących; etap II to tzw. intensywna faza terapii służąca poddaniu przez pacjenta analizie destrukcji, uznaniu bezsilności wobec narkotyków oraz zapobieganiu nawrotom choroby; etap III jest ćwiczący umiejętności i stanowi warsztat pracy nad złością, asertywnością, formułowaniem celów i zadań po opuszczeniu oddziału. W trakcie I i II etapu praca polega na mikro wykładach i grupach zadaniowych, natomiast III etap jest warsztatem terapeutycznym. Jednocześnie pacjenci realizują indywidualne programy terapii (dalej: IPT), które konsultują ze swoimi terapeutami lub grupą utworzoną do pracy nad IPT.

Cele w oddziale VII (terapeutycznym) są 11- (2 cele) i 10-osobowe (1 cela); pozostałe 5-osobowe (2 cele). Przedstawiciele KMP zwracają uwagę, że ze względu na specyfikę osadzonych w nich osób, duże zagęszczenie osób w celi może przyczyniać się do obniżenia skuteczności terapii oraz powstawania konfliktów.

W skład personelu oddziału terapeutycznego wchodzi: kierownik oddziału, psycholog oddziału, wychowawca i instruktor. Pracownicy oddziału posiadają certyfikaty terapeuty uzależnień lub są w trakcie certyfikacji.

Poza oddziaływaniami terapeutycznymi, skazani objęci są programami resocjalizacyjnymi: *Twoje prawo jazdy*, realizowanym 2 razy w roku oraz *Dwunasty krok*, polegający na prowadzeniu zajęć z profilaktyki uzależnień dla młodzieży szkół średnich przy współdziałaniu pacjentów z oddziału.

Systematycznie wydawany jest miesięcznik *Pasiaczek*, służący profilaktyce uzależnień i przemocy w Zakładzie.

Wskazać należy, że zarówno kadra oddziału terapeutycznego, jak i psycholog z działu penitencjarnego nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym, że jest ona

ważna nie tylko z perspektywy zapewnienia wysokiej jakości pracy terapeutycznej, ale i poznaniu trudności wynikających z kontaktu z osadzonymi, pokonaniu własnych ograniczeń oraz poradzeniu sobie z obciążeniem związanym z udzielaniem pomocy psychologicznej, pracownicy Mechanizmu zalecają zorganizowanie superwizji dla zespołu terapeutycznego.

Podczas rozmów z wizytującymi, osadzeni wskazywali na to, iż jeden z psychologów prowadzi rozmowy w obecności wychowawców. Przedstawiciele KMP nie widzą uzasadnienia dla tej praktyki, ponieważ jednostka dysponuje odpowiednim zapleczem lokalowym, aby spotkania z psychologiem odbywały się w oddzielnym pomieszczeniu. Zwracają także uwagę, iż udział osób trzecich może budzić dyskomfort osadzonych, w wyniku czego nie opowiedzą o problemach, z którymi się borykają. Co więcej, dla zapewnienia właściwej relacji terapeutycznej, która może przynieść realne zmiany w samopoczuciu lub postrzeganiu osadzonych, konieczne jest respektowanie zasady poufności. Na powyższe, przedstawiciele Mechanizmu zwrócili uwagę zastępców dyrektora Zakładu podczas rozmowy podsumowującej wizytację, otrzymując zapewnienie, iż sprawa zostanie zbadana.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Jednostka dysponuje 2 boiskami do piłki siatkowej, boiskiem do piłki nożnej, świetlicą centralną, salą dydaktyczną przy boisku sportowym oraz dwiema świetlicami usytuowanymi w oddziale mieszkalnym VII, świetlicą w oddziale II (wyposażoną w stół do ping-ponga, radioodbiornik i telewizor). Korzystanie z nich określone zostało w grafiku, z zastrzeżeniem, że osoby umieszczone w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na jednego skazanego wynosi poniżej 3 m², mogą korzystać z zajęć niezależnie od grafiku.

Zgodnie z postanowieniami porządku wewnętrznego dla skazanych (rozdział III pkt 5) oraz aresztowanych (rozdział III pkt 4), zajęcia kulturalno – oświatowe odbywają się w dni powszednie w godzinach 08:30-17:30. Z informacji odebranych od osadzonych wynika jednak, iż przedział czasowy określony w dokumencie nie znajduje odzwierciedlenia w rzeczywistości. Osadzeni wskazywali wręcz na brak zajęć organizowanych na świetlicy, co również wynika ze sprawozdań z działalności k-o, przekazanych wizytującym. Może to wynikać z faktu, iż – poza wymienionymi wyżej - świetlice oddziałowe zostały przekształcone na cele mieszkalne. Pomimo niewątpliwych problemów z rozmieszczeniem skazanych wynikających z poziomu zaludnienia jednostek

penitencjarnych oraz konieczności zapewnienia wszystkim osadzonym normy 3m² powierzchni mieszkalnej, należy przywrócić świetlicom ich pierwotną funkcję w celu zapewnienia realizacji oferty kulturalno-oświatowej dla osadzonych. Przedstawiciele KMP niejednokrotnie podnosili, że wykorzystywanie wszystkich dostępnych miejsc w jednostkach w celu zwiększenia liczby miejsc zakwaterowania nie może stanowić remedium na likwidację przeludnienia.

W łącznikach między oddziałami III-VI znajdują się stoły do tenisa stołowego, z których osadzeni korzystają w czasie dostępu do placów spacerowych, między godziną 9:00 a 12:00 lub 13:00 a 15:00. We wskazanych godzinach odbywają się także zajęcia sportowe na boiskach.

W świetlicy centralnej organizowane są spotkania ze znanymi osobami, w których udział potwierdziła część osadzonych.

Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, w ramach porozumienia Zakładu z OSiR w Łowiczu, skazani przebywający w zakładzie karnym typu półotwartego, brali udział w zajęciach sportowych zorganizowanych poza terenem Zakładu. W analizowanym okresie zorganizowano 4 turnieje dla osadzonych: w piłkę nożną, tenisa stołowego, szachy i domino. Biorąc pod uwagę zaplecze sportowe jednostki, zasadne byłoby zwiększenie oddziaływań w zakresie resocjalizacji przez aktywność fizyczną. Przedstawiciele KMP podkreślają, że jest ona ważna nie tylko z punktu widzenia rozładowania napięć i stresu, ale również sprzyja kształtowaniu postawy fair play i współdziałania w grupie.

W analizowanym okresie przeprowadzono 6 programów resocjalizacyjnych: *Żyj aktywnie* (udział wzięło 15 skazanych z oddziału terapeutycznego), *Respect* (turniej gry w piłkę nożną, w którym udział wzięło 12 przebywających w oddziale typu półotwartego), *Sport to zdrowie* (udział wzięło 10 skazanych z przebywających w oddziale typu półotwartego). *Gry świetlicowe* (uczestniczyło w nim 15 osadzonych, wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania), *Ale kino – czy wierzysz w to, co widzisz* (program dla 10 osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy) oraz *Ping pong* (udział wzięło 40 osadzonych przebywających w oddziale typu półotwartego). Zdaniem przedstawicieli KMP, biorąc pod uwagę liczną populację Zakładu, udział osadzonych w programach resocjalizacyjnych jest znikomy.

Znacznie więcej, w 2013 roku, zorganizowano programów readaptacji społecznej, w następujących obszarach: przeciwdziałanie agresji i przemocy (Trening zastępowania

agresji ART), przeciwdziałanie uzależnieniom oraz nadużywaniu alkoholu lub używania narkotyków (m.in. HIOB - program psychoedukacyjny dla kierowców odbywających karę więzienia za jazdę w stanie nietrzeźwości), przeciwdziałanie prokryminalnym postawom (m.in. program interwencyjny dla sprawców przemocy w rodzinie według modelu Duluth, program Infor z wykorzystaniem telewizji wewnętrznej), aktywizacja zawodowa i promocja zatrudnienia (m.in. *program klubu pracy, EURES – przekazanie informacji o systemie pośrednictwa pracy, nauka postaw języka angielskiego*), kształtowanie umiejętności społecznych (m.in. *Alimenty moja powinność, pierwsza pomoc*), kształtowanie umiejętności poznawczych (m.in. *promocja zdrowia, kształtowanie nawyków skutecznego działania*), integracja rodzin (program *Tato pamiętaj o mnie – spotkanie integracyjne dla rodzin w dzień dziecka*) oraz wspomniane wyżej programy sportowe. Pracownicy KMP pozytywnie oceniają zaangażowanie osadzonych w programy o szerokim spektrum oddziaływań, służące nie tylko eliminowaniu negatywnych zachowań, ale również przygotowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego. Podobnie jak nawiązanie porozumienia z Muzeum w Nieborowie i Arkadii Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, które określa zasady współpracy pomiędzy Zakładem a muzeum w celu readaptacji społecznej skazanych.

W zakresie oddziaływań terapeutycznych Zakład wspierany jest przez instytucje zewnętrzne: MONAR – w ramach prowadzenia profilaktyki uzależnienia od narkotyków, PCPR w Łowiczu – w ramach przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Stowarzyszenie Samopomocowe „Abakus” w ramach prowadzenia profilaktyki uzależnienia od alkoholu, co zostało pozytywnie ocenione przez przedstawicieli KMP.

Na uwagę zasługuje nawiązanie porozumienia z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Łowiczu, w ramach której pracownik socjalny z Ośrodka współpracuje z wychowawcą ds. pomocy postpenitencjarnej w celu utworzenia więzi pomiędzy osadzonymi, a ich rodzinami, udzielaniu pomocy w kierowaniu do ośrodkowych grup wsparcia oraz wskazania sposobów radzenia sobie z problemem uzależnienia od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych i udzielenia pomocy w tym zakresie. W ramach porozumienia strony zobowiązują się do organizowania narad celem oceny współpracy.

W oddziale mieszkalnym VI wyodrębniona została biblioteka posiadająca 7779 woluminów (na ten cel zaadaptowano celę mieszkalną) wraz z czytelnią z dostępem do księgozbioru podręcznego. Ze środków Zakładu prenumerowany jest Dziennik Łódzki (w liczbie 10 egzemplarzy – po 1 na oddział i do każdej celi przejściowej). Ponadto

jednostka dysponuje nowymi wydaniem magazynu Newsweek, Rycerza Niepokalanej, Gościa Niedzielnego i Strażnicy. Drugi punkt biblioteczny znajduje się w oddziale terapeutycznym.

Bogată ofertę audycji, opracowanych głównie przez dział penitencjarny, proponuje funkcjonujący w Zakładzie radiowęzeł. Audycje te sprzyjają poszerzeniu wiedzy na temat uzależnień, udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, systemu dozoru elektronicznego, służą przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, kształtowaniu postawy proekologicznej, czy zaznajomieniu osadzonych z historią Polski. W ramach programu „Infor” emitowane są pogadanki na różne tematy, prezentowane m.in. przez osoby, które mają za sobą pobyt w zakładzie karnym, czy doświadczenia z narkotykami/alkoholem, prezentowane są filmy edukacyjne, naukowe i fabularne.

12.   Zatrudnienie oraz nauczanie

Osadzeni mają możliwość podjęcia odpłatnej (53 osoby na 31 etatach), jak i nieodpłatnej (z informacji przekazanych wizytującym: według potrzeb, na części etatu) pracy na terenie jednostki. Część skazanych zyskała zatrudnienie w instytucjach zewnętrznych, również formie nieodpłatnej: w (*dane usunięto*) (1 osadzony), w (*dane usunięto*) (1 osadzony), w (*dane usunięto*) (1 osadzony), (*dane usunięto*) (1 osadzony) oraz odpłatnej: w (*dane usunięto*) (2 osadzonych) oraz firmie (*dane usunięto*) (1 osadzony). Zdaniem przedstawicieli KMP należy dążyć do zwiększenia zatrudnienia u kontrahentów zewnętrznych, promując skazanych na rynku pracy. Stałe zarobki są szczególnie ważne w przypadku osadzonych posiadających zobowiązania finansowe. Tym bardziej, że ta grupa osadzonych, w rozmowach z pracownikami KMP, wskazywała na podejmowanie bezskutecznych prób w zakresie uzyskania zatrudnienia, także na terenie jednostki.

Podczas rozmów z wizytującymi, osadzeni wskazywali na rozbieżność udzielanych im informacji w zakresie kryteriów, które trzeba spełniać, aby zyskać zatrudnienie i wynikające z tego trudności w otrzymaniu pracy. W związku z powyższym, przedstawiciele Mechanizmu zalecają rozpowszechnienie wiedzy dotyczącej wymagań formalnych na stanowiska oferowane w Zakładzie.

Osadzeni w jednostce mogą korzystać ze szkolenia kursowego. W 2013 roku w ofercie szkoleniowej przedstawiono 5 kursów: edycja kursu „brukarz” (10 absolwentów), edycja kursu „podstawy fryzjerstwa męskiego” (5 absolwentów), 4 edycje

kursu „malarz” (46 absolwentów), 2 edycje kursu „posadzkarz-glazurnik” (24 absolwentów) oraz 2 edycje kursu komputerowego (19 absolwentów).

13. Prawo do praktyk religijnych

Zgodnie z Zarządzeniem nr 80/13 Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu z dnia 24 września 2013 roku w sprawie zamiany Porządku Wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Łowiczu, wprowadzającym modyfikacje w rozdziale XII porządku wewnętrznego, posługi religijne księdza katolickiego odbywają się we wtorki i środy w godzinach od 9:30 do 17:30 oraz w soboty od godziny 10:30 do 14:30. Msze święte odbywają się zgodnie z harmonogramem określonym w grafiku.

Zgodnie z przedstawionym wizytującym grafikiem, osadzeni odbywający karę w zakładzie typu półotwartego (R2) mają możliwość uczestniczenia w mszy świętej w jeden wtorek w miesiącu (każdy tydzień przypisany do innego oddziału między III a VI), natomiast w jedną środę w miesiącu we mszy świętej mogą brać udział osadzeni niesprofilowani (po jednym tygodniu dla R1, P, M, osadzonych z oddziału terapeutycznego). Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, wskazywali na niewielką częstotliwość mszy świętych, w związku z czym konieczne jest ich organizowanie w większym wymiarze.

W jednostce organizowane są spotkania Świadków Jehowy, wyznawców Kościoła Baptystów, Kościoła Zielonoświątkowego, Kościoła Prawosławnego, związku wyznaniowego „Jezus jest Panem”, związku religijnego – Świecki Ruch Misyjny „Epifania”.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

Dyrektorowi Zakładu Karnego w Łowiczu:

1. wyjaśnienie wątpliwości wskazanych w pkt 4, 5, 6 i 8 niniejszego Raportu;
2. weryfikację sygnałów dotyczących dominacji grupy tzw. grypsujących oraz nieprawidłowości w traktowaniu osób starszych i niesprawnych przez młodszych osadzonych;
3. przypomnienie funkcjonariuszom Służby Więziennej o konieczności zachowania formy grzecznościowej „pan” wobec osadzonych oraz właściwego

traktowania osób o obniżonej sprawności fizycznej, jak również obowiązku przekazywania kompleksowych informacji podczas rozmów wstępnych;

4. zapewnienie osobom o obniżonej sprawności fizycznej korzystania z przystosowanych do ich potrzeb stanowisk prysznicowych;

5. zwiększenie obsady psychologa w Zakładzie;

6. zapewnienie kadrze oddziału terapeutycznego oraz psychologowi penitencjarnemu superwizji;

7. poszerzenie oferty szkoleń dla funkcjonariuszy, zgodnie z uwagami w pkt 3 niniejszego Raportu;

8. przeprowadzenie remontu, zwłaszcza w oddziale A i B oraz przeprowadzenie prac w celu wyeliminowania zagrzybienia w oddziałach mieszkalnych;

9. osłonięcie kącików sanitarnych w celach do wykonywania kary izolacyjnej;

10. dostosowanie standardu izb chorych oraz izolatki do obowiązujących przepisów;

11. zapewnienie odpowiednich warunków w wieloosobowych celach mieszkalnych, z poszanowaniem prawa do prywatności osadzonych i dostępu do urządzeń sanitarnych, zgodnie z uwagami zawartymi w pkt 4 niniejszego Raportu;

12. umożliwienie osadzonym prania i suszenia odzieży w odpowiednich do tego warunkach oraz trzepanie koców;

13. wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia przed wypadnięciem oraz podkłady pod materace;

14. zapewnienie osadzonym brakujących kontenerów do przechowywania rzeczy osobistych;

15. wydzielenie stanowisk prysznicowych w łazienkach ogólnych;

16. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;

17. wyposażenie wszystkich pól spacerowych w częściowe zadaszenia;

18. dokonanie przeglądu urządzenia monitorującego w przedsiionku celi zabezpieczającej;

19. zmianę godziny wydawania kolacji;

20. propagowanie wiedzy za pomocą radiowęzła odnośnie orzecznictwa ETPCz oraz TK związanego z wykonywaniem kary pozbawienia wolności;

21. rozpowszechnienie wiedzy na temat zasad zatrudniania osadzonych w jednostce;

22. uzupełnienie brakujących porządków wewnętrznych w celach;

23. udostępnienie w widocznych miejscach w oddziałach oraz na sali widzeń cennika produktów dostępnych w kantine;
24. udostępnianie w jadłospisie informacji dotyczącej gramatury wydawanych posiłków;
25. poszerzenie asortymentu produktów dostępnych w kantine o wkłady do papierosów elektronicznych oraz krzyżówki;
26. udzielanie osadzonym odpowiedzi na skargi, wnioski i prośby zgodnie z rozporządzeniem wskazanym w pkt 7 niniejszego Raportu;
27. zobowiązanie psychologa do realizowanie konsultacji bez obecności osób trzecich;
28. zasłonięcie kamery w sali do widzeń bezdozorowych;
29. stworzenie warunków umożliwiających zachowanie tajemnicy adwokackiej podczas spotkań oraz rozmów telefonicznych osadzonych z adwokatami;
30. zwiększenie częstotliwości zajęć kulturalno-oświatowych organizowanych na świetlicach i zajęć sportowych;
31. rozważenie zwiększenia częstotliwości mszy świętych;
32. uwzględnienie potrzeby dostosowania infrastruktury jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych w planowanych remontach i modernizacjach;
33. przesłanie nagrań z kamery ręcznej podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego w dniach 17-19 stycznia 2014 roku.

Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Łodzi:

1. wsparcie Dyrektora Zakładu Karnego w Łowiczu w realizacji zaleceń wymagających środków finansowych.